

“Azərbaycan” qəzetinin 153-cü nömrəsinin 1-ci səhifəsi

Çərşənbə , 9 aprel 1919-cu il, nömrə 153

AZƏRBAYCAN

Gündəlik siyasi, ictimai, ədəbi, iqtisadi türk qəzetəsidir

İkinci səneyi-dəvamiyyəsi. Çarşənbə, 8 rəcəbül-mürəccəb sənə 1337. 9 nisan 1919 sənə.

Türk və İslamlaşma müfid məqalələrə səhifələrimiz açıqdır. Dərc olunmayan övraq iadə edilməz. Dərc edilən məqalənin mükafatını idarə təyin edir. Məhəlli-idarə: Bakı, Vorontsovski və Qubernski küçələrin küncündə 4 nömrəli evdə “Azərbaycan” idarəsi. Telefon nömrə 39-60. Tək nüsxəsi 1 manat.

Abunə şəraiti: Bakı üçün 1 aylığı 20 rublə, 2 aylığı 35 rublə, 3 aylığı 50 rublə. Qeyri şəhərlər üçün 1 aylığı 25 rublə, 2 aylığı 45 rublə, 3 aylığı 60 rublə. Elan fiatı: birinci səhifədə sətri 4 rublə, axırını səhifədə sətri 3 rublə, itən şeylər və yer axtaranlar üçün 2 rublə.

İNNA LİLLAHİ

VƏ İNNALİLEYHİRACİUN

İsmayıl bəy Səfəraliyev öz qardaşları və əmisi oğlanları ilə bərabər bununla bərabər öz sevgili qardaşı oğlu **Həsən bəy Səfəraliyevin** aprelin 8-də ağır və şiddətli mərazdən sonra Tiflisdə vəfat etdiyini öz qövüm-əqrəbə və dost-aşnalarına məlum edirlər. Pəsməzar [yas mərasimi] Şaxski küçədə öz 25 nömrəli evlərində. Mərasimi-dəfni barəsində ayrıca elan ediləcəkdir.

5790

İNNA LİLLAHİ

VƏ İNNALİLEYHİRACİUN

Sabunçulu Hacı Bəyəli, Məşhədi Cəfər və Balaəmi Cəfərovlar əvvəlincinin oğlu, axırıncıların qardaşı, Gəncə Hərbi Məktəbinin şagirdi **Sahibqulu Cəfərovun** ağır xəstəlikdən sonra bu ayın 5-də Gəncədə bixəst vəfat etdiyini kamali-hüzn və təhəssürlə [böyük bir hüzn və kədərlə] öz qövüm-əqrəbə və dost-aşnalarına xəbər verirlər. Mərhumun cənəzəsi Gəncədən buraya varid olmaqla [gəlməklə] aprelin 9-da səhər saat 10-da Sabunçuda Heybətli küçəsində vaqə 189 nömrəli evlərindən Sabunçu qəbiristanlığına aparılacaqdır.

5791

ELAN

Bakı Şəhər İdarəsi bununla elan edir ki, aprelin 11-də saat 12-də Təsərrüfat şöbəsinin dəftərxanasında Bulvarda Kazyonnni pristan [Dövlət körpüsü] ilə rubəru [üzbəüz] olan şəhər budkasının icarəyə verilməyi üçün torq [hərrac] olacaqdır. Müzayidə şəraitini [hərracın şərtlərini] şöbənin dəftərxanasında saat 9-dan 3-ə qədər oxumaq olar.

T-95

TELEQRAF XƏBƏRLƏRİ

(Royter acentəliyindən)

Albaniyada

Albaniya heyəti Şuraya xəbər vermişdir ki, hərəgah onların istidası [xahişi] müdafiə edilməsə, onlar bir ilin müddətində istədikləri yerlərin Amerika tərəfindən idarə olunmasına razı olacaqlardır. Bundan əlavə, Albaniya heyəti xəbər vermişdir ki, Yunanıstanın göz dikmiş olduğu Şimali Epir Amerika əsgərləri tərəfindən zəbt edilmişdir. Bu qərar üzrə, əhaliyə azad bir surətdə istiqlalyyəyə nail olmağa imkan verməyirlər.

Kral Albertə suiqəsd

Brüsseldən xəbər verirlər ki, kral Albert Lövenə gəldiyi zaman qoşun arasından keçmək istəyən və saldat ilə polisə nəfəri tərəfindən dayandırılmış olan bir naməlum şəxs tapançanı çəkib saldat ilə polisə nəfərini yüngül yaralamışdır. Naməlum şəxs həbs edilib Brüssel həbsxanasına göndərilmişdir. Bu hadisə kral Albert həyatına suiqəsd hazırlanması haqqında xəbərlər çıxmasına bais olur.

Riqa altında

Berлиндən Bazelə nim-rəsmi [yarı-rəsmi] surətdə xəbər verilir ki, bolşeviklərlə alman əsgərləri arasında olan şiddətli müharibədən sonra almanlar böyük tələfata baxmayaraq Kurlandda Şrunden ilə Laybaxı qaytarmağa müvəffəq olmuşlardır. Riqaanın almanlar tərəfindən alınması xəbəri doğru deyildir.

Lemberg bombardman edilir

Poznandan xəbər verirlər ki, keçən gün ukraynalılar Lemberg [Lvov] şəhərini bombardman etmişlərdir. Şəhərə yüzdən artıq top gülləsi düşmüşdür. Bir çox ölən və yaralanan olmuşdur.

Bolşeviklərin arzusu

Paris – Petroqradda olan İsveçrə səfiri bugünlərdə Stokholmdan övdət eyləmişdir [qayıtmışdır]. Mümaileyh [adı çəkilən şəxs] ilə “Exo de Pari” qəzetəsinin müxbiri müsahibədə bulunmuşdur. Səfir demişdir ki, bolşevik hökuməti Müttəfiqlərlə sazişə gəlməyə hazırdır və böyləliklə onlar istəyirlər ki, iqtisadi abluka [blokada] ləğv edilib Müttəfiqlərlə Rusiya arasında diplomasi əlaqə başlansın.

* * *

London – Vaşinqtondan buraya verilən xəbərlərə nəzərən, Rusiyadan bu yaxınlarda övdət etmiş [qayıtmış] diplomatik səfir Frensis Senat nəzdində olan Təbliğat komitəsinə məlumat verirkən demişdir ki, Rusiyada olan Səlibi-Əhmərin [Qırmızı Xaçın] sabiq nümayəndəsi Robins Amerikaya qayıtmışdır və demişdir ki, Brest-Litovsk müahidəsi [sazişi] üzərinə Almaniyaya verilən imtiyazatı [imtiyazları] şimdi bolşevik hökuməti Amerikaya verməyi təklif edir. Robins zənn edir ki, Trotski ilə Lenin Almaniyanın nüfuzu təhtindədirlər [altındadırlar]. Robins əlavə edir ki, bolşevizm bizim əsrimizin xətrəsidir [təhlükəsidir], amma Amerikanın Rusiya işlərinə müdaxilə etməsi bizə mənfəət verməz. Zira, Rusiya əhalisi bolşevizmi arzu edir.

SÜLH ƏTRAFINDA

- Məlum olduğu üzrə, Fransa Hökuməti Elzas-Lorendən başqa, Almaniya torpağından başqa yerlər də idda edirdi. Bu da Müttəfiqlərlə Fransa arasının soyuqluğuna səbəb olurdu. Şimdi Fransa Elzas-Lorenə qənaət edib, başqa yer istəməyir. Buna görə, Lloyd Corc və Vilson mütənasib mükafat almalıdır. Zira Fransanın kömür dairələri tamamilə təxrib edilmişdir.

- Mövsuq [etibarlı] mənbədən “Yujnaya rus” qəzetəsinə verilən xəbərlərə nəzərən, Parisdə yeni Ümumrusiya Hökuməti təşkil edilmişdir. Bu hökumətin başçısı knyaz [Georgi Yevgenyeviç] Lvovdur. Hökumət heyətinə sabiq Rusiya Xa-

riciyyə naziri Sazonov da daxildir. Admiral Kolçak bu hökuməti təsdiq edərək ona itaət edir. Müttəfiqlər də yeni hökuməti təsdiq etmişlərdir.

Xırda hökumətlərin müxtirəsi

Hal-hazırda Parisdə bulunan bolşevik əleyhinə olan hökumətlərin nümayəndələri Sülh Konfransına bir müxtirə [yazılı tələb, nota] təqdim etmişlərdir. Bunlar bəyan edirlər ki, Rusiya məsələsini həll etməyə yeganə çarə Rusiyada yeni təşəkkül etmiş olan dövlətlərdə statükonu [status-kvonu] təsdiq etməkdir. Rusiyayı yenidən təşkil etmək üçün Məclisi-Müəssisan [Təsisçilər Məclisi] dəvət edilməli və o məclis Rusiyada federasyon üsulu təşkil etməlidir. “Jurnal de Deba” bu müxtirəni təbrik edərək deyir ki, Rusiya məsələsinin həlli üçün yeganə çarə varsa, o da budur.

Nota müəllifləri Sülh Konfransına təklif edirlər ki, Polşadan başqa, Rusiyanın başqa hissələri məsələləri həll etməməlidir.

Martın 30-da sülh müzakirələrinə baxan Xariciyyə İşləri Departmanının Xüsusi şöbəsinin iclası vaqe olmuşdur. Bu iclasda yəhudi məsələsi müzakirə edilmişdir. Yəhudi işlərinə baxan komissiya bu aşığıdakı qanunları qəbul etməyi təklif etmişdir:

Müsavi [bərabər] hüquq; yəhudilərə, ələlümum [ümumiyyətlə] bütün dünyanın hər tərəfində olan yəhudiliyə bir nəzərlə baxmaq. Bununla bərabər, yəhudilər haqqında olan hər bir məhdudət qanun və qaydalarının məhv edilməsi; təzə təşkil olunan hökumətlərdə yaşayan yəhudilərin əksəriyyətinin lazım gördüyü qədər

yəhudilərə milli-mədəni muxtariyyət verilməsi; Fələstinin müstəqil bir hökumət nəşvü-nüma [inkışaf] etməsindən ötrü onun içində siyasi və iqtisadi şərait vücudunda gətirilməsini komissiya tələb edir ki, yəhudi talanı olan məmləkətlərdə talan məsuliyyəti həman hökumət öhdəsinə qoyulsun. Bundan əlavə, Sülh Konfransı əsaslarını həyata tətbiq etməkdən ötrü, beynəlmiləl bir komitə təşkil edilməsini dəxi təkid edir.

QƏZETƏLƏRDƏN**Petroqradda aclıq üsyanı**

Petroqraddan gələnlərin rəvayətinə görə, Petroqradda aclıq üsyanı zühur etmişdir. Camaat dəstə ilə Vəkillər Şurasına getdikdə, Qırmızı ordu əsgərləri tərəfindən atəşə tutulmuşlardır. Müsahibədə [toqquşmada] 200-dən artıq adam tələf olmuşdur. Bolşevik qəzetələri bu barədə bir söz belə yazmayırlar. Sibiriya əsgərləri ilə Müttəfiqlərin hücumu münasibətilə Petroqrada əhalisinin ruhu yüksəkdir.

Zabitlərin güllələnməsi

Kopenhagenə nəşr olan “N.” qəzetəsi xəbər verir ki, bolşeviklər Almaniyadan əsarətdən qayıdan rus zabitlərindən 800 nəfərini rus sərhədində güllələmişlər.

Parisdə Rus Hökuməti

Parisdən Odessaya verilən simsiz teleqrafda Parisdə təzə bir rus hökumət təşkil edildiyi xəbər verilir. Bu hökumət heyətinə knyaz [Georgi Yevgenyeviç] Lvov, Sazonov, Girs, Kerenski, admiral Kolçak, general Denikin, Mixail Staxoviç və [Niko-

lay Vasilyeviç] Çaykovski daxildirlər. Siyasi dairələrin buna nə nəzərlə baxdıqları haqqında “O. L.” qəzetəsi bir para siyasi xadimlərə müraciət edib, bəzilərinin rəyini almışdır. O cümlədən, Odessada olan “N. S.” firqəsi nümayəndəsi P. Tolstoy bu münasibətlə demişdir ki, mən Parisdə Rusiya Hökuməti təşkilini doğru hesab etmirəm. Bundan əlavə, təşkil edilən hökumətin hamı üzvləri Parisdə deyildirlər. Kolçak cəbhəni buraxıb Parisə gələ bilməz. Mən bu xəbərə artıq ehtiyatla baxmağım məsləhət görürəm.

General Foşun almanlarla müxabirəsi [müzakirəsi]

General Foş Fransadan ötrü gözəl nəticələrə nail olmaqdan ötrü, iki gün müddətində almanlarla müzakirətdə bulunub öz tələbatlarından ən ümduşinin etiraf [qəbul] edilməsinə müvəffəq olmuşdur. O tələbat da budur ki, Reyn nəhrinin şərq sahilində bitərəf məntəqə 50 kilometr olmalıdır. Hal-hazırda bu da həll edilmişdir ki, Fransa Hökuməti Starskda olan daş kömür və mədəni şeylər çıxarmağa ixtiyarı olacaqdır.

Fransa və bolşeviklər

Fransa Hərbiyyə Nəzarətinin kiçik kaibisi M. Abrami fransız Palatasında bəyan etmiş ki, Fransa öz qoşunlarını Rusiyaya göndərmək istəməyir. Fəqət bolşevizmlə [mübarizəyə] Müttəfiqlərlə bərabər maddi surətdə kömək etməyə hazırdır. Müttəfiqlərə pul və ləvazimi-hərbiyyə [hərbi ləvazimat] verməyi özünə borc bilir.

Vilson

Vilsonun Amerikaya əzimet etmək

[getmək] istəməsi haqqında verilən xəbərlər rəsmi surətdə təkiz edilirlər.

Hindistanın Şərqi Afrika ilə gələcək münasibəti

London qəzetələrinin məlumatına görə, Afrika cənub-şərqindəki Almaniya müstəmləkələrinin kontrolu ola bilər ki, gələcəkdə Hindistan Hökumətinə vaxt edilən [tapşırılsın]. Bundan əlavə, hətəta ola bilər ki, Afrika cənub-şərqindəki İngiltərə mülkləri Hindistan mühacirlərinin müstəmləkəsi kimi baxılsın.

Fransa mətbuatı Rusiya haqqında

Fransa royalistləri qəzetəsi yazır ki, Lloyd Corcun Rusiya məsələsi haqqındaki mövqeyinin nə ilə təfsir [izah] edildiyini anlamaq çətin deyildir. Siyasətçə İngiltərə hökuməti müəzzəm Rusiyanın bərpə edilməsinə bilkülliyyə maraqlı deyildir. Bundan əlavə, İngiltərə əfkari-ümumiyyəsi [ictimaiyyəti] müharibədən yorulub, uzaq səfərlər əleyhinədir. İngiltərə Hökuməti ancaq Rusiya ilə ticarət münasibətini [əlaqələrini] bərpə etmək istəyir. Rusiya İngiltərədən ötrü gözəl bir bazardır. Rusiya istər bolşevik və ya qeyri-bolşevik olsa da, nə üçün ticarət münasibəti bərpə edilməsin?

Böyükada müşavirələri ətrafında

Aşkar olur ki, Lenin və Trotski Hərbi Şurada öz yoldaşlarını Böyükada müşavirələri dəvətini qəbul etməyə inandırdıqları zaman, Müttəfiqləri aldatmaq niyyətində imişlər. Onlar aldadıcı sülh şəraiti təklif edib, qəti hücumu başlamaqdan ötrü mütərikədən [atəşkəsdən] istifadə etmək istəyirmişlər.

General Sanders

General von Sanders Almaniyaya getdikdə, yolda həbs edilib, İstanbula gətirilmişdir. Von Sanders məhkəməyə veriləcəkdir.

Odessada

Müttəfiqlərin təkidi ilə Könüllü ordu Odessadan Novorossiyskə köçmüşdür. Hal-hazırda Odessada ancaq fransız və yunan əsgərləri qalmışdır. Könüllü ordunun Odessadan köçməsinə əhali ilə ordu arasında olan ixtilaf səbəb olmuşdur. Bunun digər səbəbi isə Könüllü ordunun irticəpərəstliyidir. Aşkardır ki, Müttəfiqlər buna inanmışlardır.

Rus məsələsi

Nyu-Yorkdan xəbər verirlər ki, bolşeviklərlə mübarizə etmək haqqında Foşun hazırladığı plan qəti surətdə rədd edilmişdir. Dörd hökumətin əsgəri şurası təzə layihəni müzakirə etməkdədir. Bu layihə ola bilər ki, qəbul edilsin. Çünki Amerika, İngiltərə heyətləri bu layihəyə tərəfdar olmuşlar. İtaliya və Fransa heyətləri də rəsmi razılıq vermişlərdir. Rusiyaya da Belçika kimi baxılması təsəvvür olunur. Şimali bitərəf hökumətlərdən, məsələn Danimark hökuməti kimi bir hökumətin iştirakı ilə müavinət təşkilatından ötrü komissiya vücuda gətirilməlidir. Bu komissiya yeməli şeylər və xammallar gətirib təqsim etmək [paylamaq] məsuliyyətini öz öhdəsinə götürməlidir. Bununla bərabər, həmin komissiya hal-hazırda Rusiyada ac və işsiz qalan milyonlarca fəhlələrə iş verib doyurmalıdır. Bunlar ianə surəti ilə deyil, bəlkə ruslar özləri ümid edildiyi kimi, öz keçmişlərini düzəltməkdə

bunların mükafatını verməlidirlər. Bu layihənin bolşevik hökuməti tərəfindən etiraf [qəbul] edilməsi tələb edilməyir. Ancaq bu o vaxt olar ki, hərəgah onun qüvvəsi artıb, sabiq məmləkət daxilində birincilik qazanmaq üçün mübarizə edən digər hökumətlər bərabərində durmağa müstəid [layiq] ola. Lenin deyir ki, özünün və onun firqəsinin niyyətində heç bir düşmənə hərəkat yoxdur. Lenin Parisə göndərdiyi bəyanatında izhar edir ki, hal-hazırda onun əleyhinə hərəkat edən qüvvələr geri dəvət edilməsi şərti ilə o, mübarizəni qəti edib [dayandırır], buna əməl edər. Bu şəraiti o vaxt gözləmək mümkündür ki, ehtiyacı olanlara mühimmat [vacib ləvazimat] və qeyri əmval [digər mallar] gətirilməsini bu plan əsas etibarlı ilə qəbul edilib qəti surətdə təsdiq edilməkdən ötrü hal-hazırda məmuru hazırlanmaqdadır.

DAĞISTAN ƏHVALI

Dağıstan Cümhuriyyəti və Ermənistan

Dağıstan Cümhuriyyətində Könüllü ordu hərəkatı münasibətlə Ermənistan Xariciyyə naziri 1919 sənəsi martın 27-də Hökumət nümayəndələrinə böylə bir nota təqdim etmişdir:

“Azərbaycan Cümhuriyyəti nəzdində olan Dağıstan Hökuməti siyasi nümayəndəsi iki nota ilə Ermənistan Hökumətinə xəbər vermişdir ki, Könüllü ordu nümayəndələri Şimali Qafqaziya millətlərinin və Dağıstan Hökumətinin hüququnu nəzərə almayaraq Dağıstan Hökuməti daxilinə soxulub, hərəkatı-hərbiyyəyə başlamaqla bərabər, Dağıstan Hökumətinə

təklif etmişlər ki, iş başından çəkilib öz ordusunu buraxsın. Könüllü ordu heyətinə daxil etməkdən ötrü icbari bir surətdə təzə əsgəri dəstələr təşkilini tələb edirlər. Təcavüzkarana bir surətdə əhalinin qaramalını və ərzaq şeylərini həcz [müsadirə] etməkdədirlər. Dağıstan siyasi nümayəndəsi öz hökuməti sifarişi ilə bu münasibətlə öz protestosunu izhar edib, Zaqafqaziya cümhuriyyətlərindən, o cümlədən Ermənistan Cümhuriyyətindən müavinət [yardım] istəyir. Ermənistan Hökumətinin tapşırığına görə, cənabi-alilərinizdən xahiş edirəm, bu aşağıda yazılanı öz hökumətinizə yetirəsiniz:

Millətlərin istiqlalıyyət və hürriyyət kimi müqəddəs əsaslarına sadıq və bunu istər qüvvətli, istər zəiflər üçün məcburi hesab edən Ermənistan Hökuməti ona daxil olan işlərə etidali-dəmlə [soyuqqanlıqla] baxa bilməz. Dağıstan millətlərinin istiqlalıyyət arzusunda olduqlarına şərik olub və əsas etibarı ilə beynəlmilal ixtilaf-ların hər cür təcavüzkarana həllini zəmm etməklə [pisləməklə] bərabər, Ermənistan Hökuməti öz möhkəm ümidini izhar edir ki, Dağıstan millətlərindən ötrü ağır təc-rübə günləri keçər və onların əsrlərdən bəri arzularının vücuda gəlməsi üçün qabağa çıxan mümaniətlərin [manəələrin] hamısı Müttəfiq dövlətlərin alicənabənə təşəbbüsatları ilə tezliklə rəf olar [aradan qalxar]. Ermənistan Hökuməti inanır ki, Sülh Konfransı hamı xırda millətlərin hü-ququunu azad nəşvü-nüma [inkışaf] etmə-dən ötrü özlərinə verər.

Bu ümid ilə sülh naminə və Rusiyanın, həmçinin onun daxilində olan millətlərin işıqlı gələcəkləri üçün Ermənistan Höku-məti böyük və kiçik millətlərin mədəni və siyasi təkamülünü əziz hesab edənlərin

hamısını dəvət edir. Qoy, millətlərin öz hürriyyətlərini özləri istədikləri kimi azad bir surətdə qurmaq hüququunu hamı feilən dərk və qəbul etsin. Qoy, məmləkətləri mənən, maddətən və iqtisadən zəif salan qanlı mübarizə xitam bulsun. Qoy, millətlər və dövlətlər üçün azad məişət binasının köşə daşlarını [ən vacib elementlərini, əsas prinsiplərini] hazırlayan Sülh Konfransının qərarını gözləyərək saziş, etilaf [uzlaşma] və müsəlmat [asayış] bərpa olsun.

Xariciyyə naziri: S. Tiqranyan”

AZƏRBAYCAN HAQQINDA TARIXİ, ƏDƏBİ VƏ SİYASİ MƏLUMAT

(keçən nömrələrdən məbəd)

Bu barədə məşhur Şərq ədəbiyyat aləminə xəbərdar macar tarix yazanı Herman Vamberinin alman dilinə də tərcümə etdiyi bir neçə nümunələrini genə qeyd edirəm:

Heute hat bei mir sich Seele und Liebe vereint

Sich befreundend haben Sehmerz und Heilmittel sich vereint

Ich ward eine Fackel im Thale der Liebe

Sie entzündete mich, Klag und Seufzer haben sich vereint

* * *

Canımda bu gün can ilə canan birikibdir,

Həmdəm oluban dərd ilə dər-man birikibdir.

Bən rütbeyi-fanus olubən vadi-yi-eşqdə,

Yandırdı bəni naleyi-əfqan, birikibdir.

* * *

*Das Muttermal auf deinem Gesicht
Gleicht der auf der Steppe weiden-
den Gazelle,*

Ja ich kenne meine Holde genau,

*Denn ein Doppelmahl hat sie im Ge-
sicht.*

* * *

Bu dağın o üzündə,

Ceyran otlar düzündə.

Mən yarımı tanıram,

Qoşa xal var üzündə.

Bizim geniş və zəngin ədəbiyyatımızdan savayı – ki gözəlliyinə qeyri bir ədəbiyyat bərabər ola bilməz – bizim milli musiqimiz də vardır. Zətan farsın musiqi dəstgahı aramızda böyük hörmətə nail olmuş, fəqət növbənöv bayatı və şikəstələr – ki vüsətli [geniş] Asiya səhrasının şəkli daxilindədir – türk xalqının ürəyində türk duyğusuna dair simlərin səsləndirilməsinə ancaq xidmət edirlər. Şərq nəğmələrinin havası indilikdə də Avropanın musiqipərəstlərinin zəhnini məşğul etməkdədir. Axır zamanlarda biz Azərbaycan türklərinin arasından qabil musiqipərəstlər çıxmaqdadır. Ümid edirik ki, onlar bizim musiqi sənət və dəstgahımıza əhəmiyyət və lazımı rövnaq verəcəkdir.

Yuxarıda zikr olunan “Əsli və Kərəm”

aşıqanə hekayəsinin qarabağlı Üzeyir bəy Hacıbəyli tərəfindən opera şəklində düzəld[il]ib, qeyri operaları kimi Qafqazda şöhrət tapması şayani-təqdirdir [təqdirə-layiqdir]. Azərbaycanın musiqi və ədəbiyyat aləminə bu qədər xidmət edən və Azərbaycan türklərinin ədəbiyyat və musiqi çeşməsi misalında olan Qarabağın bu gün qonşumuz ermənilərin əsassız və heç də haqqi-hakimiyyətinə zəmin görülməyən surətdə iddiasında bulunmaqları təbii yersiz bir iddiadır. Bu torpağın təbii gözəlliyi, deyəsən, orada vücuda gələn musiqi, ədəbi və şairi zatları ruhlandırır. Qarabağda, nərdə ki, təbiətən onlara səda və musiqi neməti bəxş olunmuşdur, Azərbaycan Hökumətinə orada bir musiqi darülfünunu açmağı icab edir.

Bilaxirə [sonra] deməliyəm ki, bu gün təbiətin ən rəngarəng bəxşişi Azərbaycan məmləkətində cəm olmuşdur. Öylə ki, Azərbaycanda hər bir mədən, meşə, səhra, axar nəhrlər suları və sair bu kimi şeylər vardır. Bunlardan istifadə etmək xalqın üzərinə qalır. Doğrudur, bizim məmləkətimiz daim şimal və cənub fatehlərin meydanı-müharibəsi [müharibə meydanı] olmuşdur. Yenə bununla bərabər dünyaya və bəşəriyyətə çoxlu ağıl və fikir sahibi alimlər vermişdir. Məəttəəssüf [təəssüf ki], torpaqlarımız altında basdırılmış ağıl və fikir sahiblərindən heç də məlumatımız yoxdur, olsa da məhz şərqpərəst [oriyentalist] avropalıların verdiyi yarımçıq məlumatdır. Ar olsun bizə ki, biz azərbaycanlılar bir nəfər sahibi-qələm və müqtədir alimlərimiz üçün bir yadigarlıq nişanı yadırmamışıq. Hətta Şeyx Nizami kimi alimimizin qəbri – ki onun əsəri ilə Şiller və sair avropalılar fəxr edirlər – bizim ehti-

ramsızlığımızdandır ki, Gəncənin ətrafında onun məqbərəsi ilan və əqrəblərin məskənləri olmuşdur. Bizim ruhani borcumuz bu kimi alimlərin qəbri üzərində mücəssəmələr [heykəllər] qoymalı, bu cürə mücəssəmələri Avropada və Amerikada öz alimlərinə izhar etdikləri təşəkkürat əvəzində bərpa etdirirlər.

Bizim indiki Azərbaycan ziyalı cavanlarının üzərinə böylə mühüm bir təklif gəlir: onlar gərək əsrlərdən bəri çoxlu Azərbaycan şairlərinin və ədiblərinin adlarını toz tutmuş cünglərdən təmizləyib, müqəddəs və pak adlarını zahirə çıxartırlar. Doğrusu, bu işdə mən əhli-xibrə [mütəxəssis] olmayubam, yenə vətənimə və millətimə cüzi də olsa, bu məlumatı cəm edib təqdim etməsinə çalışdım.

Keçmişdə bir türk tayfası deyildi, bəlkə bütün islam aləmi mədəniyyət aləmində idi. Hərgah Azərbaycan türklərinin başlarının üstündən bir köhnə islam aləmlərinə nəzər atılsa, o zaman bu müsəlman tayfasının nə payədə [nə dərəcədə, nə səviyyədə] mədəniyyət yolunda çalışmışlardır, insan fəxr edər. Fəqət sonradan siyasi nöqtəyi-nəzərlə bir-birindən ayrılış mübarizədə bulunmalarını gördükdə və bu mübarizənin nəticəsi olaraq mədəniyyətcə zəifləşmələri genə insanı məyus edir.

Ərəbistanın hərərətli səhrasında 7-ci əsrin ibtidasında [əvvəlində] Şərq aləmini uca sədəsi ilə oyadan Məhəmməd peyğəmbər əleyhissalam az bir zamanda bir çox tayfaları islam aləminə cəm etdi. Və hal-hazırda cahanda onun itaətində 400 milyona qədər islam aləmi durmaqdadır. İslam dinini qəbul etmiş tayfalar bu dinin gözəl təliminin təsiri olaraq az bir za-

manda dünyaya mədəniyyətdən böyük möcüzələr göstərmişlərdir.

Madam ki, türk millətlərində birlik və ittifaq var idi, onlar artıq dərəcədə qüvvətli və bacarıqlı idilər. Axırlarda öz məbəymlərinə [öz aralarına] nifaq düşüb bir-birlərindən soyuduqlarından, get-gedə zəifləşdilər. Bir millətin ki, əmrinə bütün Avropa qulaq asıb oraya itaət edirdi, axırda bir hala gəldi ki, siyasi nəbzə nəhayət vurmayıb durmağa məcbur oldu. Halbuki böyük Çingiz xan vəfat etdiyi vaxtda öz oğlanlarına vəsiyyət etdi ki, sizinçün böyük bir məmləkət qoyub gedirəm ki, o məmləkətin vəsətindən [ortasından] kənarına çıxmaq üçün azı bir il gərək at sürülsün. Böyük Çingiz xanın o böyüklükdə məmləkəti nəhayət parçalanıb darmadağın oldu. Hər ayna zamanın mədəniyyət nuru ilə o parçalar işıqlanıb nurlanmazsa, şəksiz o parçalar məhv və nabud [yox] olacaqlardır.

Millətin xoşbəxtliyi səltənətin əzəmətindən, böyüklüyündən asılı deyil. Millətin səadəti asılıdır ancaq maarif nihəlinin [fidanının] o millət içərisində bitib və nə əndazədə kök salıb qol-budaq atmağından. Avropalılar tərəfindən asiyalılara vurulan cəhalət damğasını bir neçə dəfə yaponiyalılar silib Şərq əhlinin üzünü ağartdılar. Torpaqca az bir yerə malik olan həmin bu rəşid [qoçaq] kiçik millət [in] türk, tatar və moğol beşiklərindən çıxdığı şübhəsizdir. Yaponiyanın məmləkətinin ortasından kənarına çıxmağa lap uzağı bir gün vaxt lazımdır.

Böyük Çingiz xanın özünə və məmləkətinə nisbətən kiçik Yaponiya öz balaca doğma yurdunu hümmətlə və qeyrətlə çalışmağı sayəsində bir əndazəyə yetirdi

ki, qılıncının parıltısını bütün dünyaya göstərdiyi kimi, maarif və mədəniyyətlərini dəxi cəmi insanlar bəyənib heyran oldular. Bu yarım əsrlik (əlli illik) Yaponiyanın ucalmağı, gündən-günə qabağa getməyi təzə yuxudan ayılmış Şərq millətləri üçün böyük bir ibrət dərsidir.

Bəhri-mühiti-kəbirdən [Böyük Dünya okeanından, Sakit okeandan] başlayaraq Atlas mühitinə [Atlantik okeanına] qədər bütün bu fasilə meydanında birinci dəfədə cahanın mədəniyyət xəzinəsinə mədənilik bəxş edən islam aləmi olmuşdur. Sonra isə həmin mədəniyyət onlardan irsən avropalılara yerimişdir. Ülumun [elmlərin] parlaq dövrü həmin Kurtubada, Misirdə, Şamda, Bağdadda, Səmərqənddə və sair o zamanın mərkəzi dairələrində davam etmişdi.

Misal üçün tək bir Kurtuba kitabxanasında yarım milyon cilddən ziyadə cürbəcür üluma [müxtəlif elmlərə] dair kitab var idi. Bu qədər kitab da Şamın, Misirin kitabxanalarında mövcud idi.

Bir millətin mədəniyyət dərəcəsinin mizanı ondakı kitabxana ilə hesab olar. Əlcəbr, həndəsə, cəbrül-müsəlləsə [trigonometriya], hikməti-təbii [fizika], kimya, elmi-nücum [astrologiya], hikmət [fəlsəfə] və təbabət kimi ülumun tərəqqisinə və bəzisinin icadına islam alimləri səbəb olubdur. Sonra islam arasında başladılan ədavət və təfriqə [ayrılıq, ittifaqsızlıq] səbəbilə islam aləmində yavaş-yavaş ülum şamının sönməyi başladı.

Müsəlmanlar siyasətcə də yavaş-yavaş zəifləşib və bütün mədəniyyətlərini avropalılara verib, özləri tamamilən on iki[nci] əsr zamanı qəflət yuxusuna düşdülər və bu yuxudan ən nifrətli xırıltı vü-

cuda gətirdilər. Hərgah, doğrudan da müsəlmanlar, gərək onlar bütün qüvvələri ilə qiyam edib üzərlərindəki əsarət zəncirini qırıb öz məmləkətlərinin ağası olsunlar. Bu murada yetişmək üçün islama lazımdır ki, mədəniyyət aləminə daxil olub gecə-gündüz cəmi elmlərin təhsilinə səy edilə ki, bir böylə irzə və namusa toxunan geri qalmağı ortalıqdan götürə.

İslam aləminə daxil olmuş bütün tayfalar hər birisi öz xüsusi və milli qüvvələrini bürüz etməyə [meydana çıxarmağa] səy etsələr, əlbəttə, özünün vücudundakı qabiliyyəti kamalınca izhar edər. Bir o qədər ki, bir dəstə güldəki rəngarəng şüküflər [çiçəklər] və güllər ayrıca şəfəq göstərirlər, əlbəttə, o nisbətdə müsəlman aləmində də rəngarəng tayfalardan bir gözəl heyət əmələ gələcəkdir. İslam da bənzəyəcəkdir o daimi günə ki, öz mərhəmət şəfəqini göndərəcək o bənövşələrə, qızılgüllərə, zanbağa, yasəmənə və sair ona tərəf üz döndərən çiçəklərə. Böylə rəngarəng bir dəstə güllün yaratması ilə biz şad edəcəyiz Mədinədə o müqəddəs vücudu ki, onun pak ruhu bizim mədəniyyət yolunda tərəqqi etməyimizə həmişə duaçı olacaqdır.

Həzrəti-Rəsul millətləri birləşdirmək yolunda çox zəhmətlər çəkibdir. Onun vüsətli [geniş] və mərhəmətli qəlbi özünə sərhəd bilməzdi. Məzhəbə və Allah yoluna dəvət etməklə daim insanın bir-birilə mehribanlıqla yaşamalarını nəsihət edərdi. O, həzrəti-İsanı müqəddəs hesab edirdi və onu “Ruhullah” adlandırır. Musanı, İbrahimi və həminin müqəddəs “Quran” la “İncil”i, “Tövrat”ı, “Zəbur”u və “Müşhəflər”i Allahın kitabı elan etdi. Hər bir müsəlmana vacibdir kəlsanın [kilsənin]

və məzkur [adı çəkilən] kitabların ehtiramını saxlasın. Türk ziyalıları ki, öz babalarından irsən onlara keçmiş milli adət [adətlər] və cins üzrə, həm də insaniyyət yolu üzrə tərbiyələnməmiş və islamın binasını qoyan qanun üzrə olarsa, daim ali mərtəbəsində yer tutacaqdır.

Bununla bərabər, millətə və vətənə göstəriləcək xidmət və onun ruhlandırmağı ancaq ziyalıların öhdəsinə qalır və ziyalıların səfləri təbii oxuyan cavanlarla doldurulur. Unutmamalıyıq ki, inqilab-kəbir [Böyük Rusiya inqilabı] bizə ancaq siyasi azadlıq bəxş etdi və biz bu halda fəvqəladə bir inqilab qarşısında ki, onun vasitəsilə nurun və işığın qalibiyyəti zülmatın üstündə olacaq. Əlbəttə, bu fəthə və bu işığa doğru bizi aparacaq qüvvə yenidən meydana gələn cavanlarımız olacaq. Təlim və təhsil görmüş cavanlarımızın işıqlı şam əllərində müqəddəs və elm məkanlarının qapılarından çıxıb bütün səhralarımızı dolanıb qəflətdə aludə olmuş vətən övladımızı uca səda ilə oyadacaqlar.

Biz xoşbəxt cavanlarımızdan yorulmaz və səbatlı fədakarlıq, zəhmətli xidmətlər gözləyirik. Təkrar edirəm onların xoşbəxtliklərini, çünki ağıllarının çiçəklənməsi Azərbaycan səltənətinin gül açan zamanına rast gəldi. Bunları tərənnümə gətirəcək qüvvələr şübhəsiz xalqın müəllim və müəllimləridir. Bunlar, yəni bu mürəbbi [tərbiyəçi] sinfi ki, cavanlarımızın tərbiyələnməsi onların sayəsindədir və onların yolları daima məşəqqətli, özləri də ağırlıqdan heç bir vaxt azad deyillər. Onlar vətənlərinə və hökumətlərinə öylə bir töhfə gətirərlər ki, onun müqabilində cahanın ən qiymətli şeyi fəna dərəcəsinə görünər. Onlar səbrlə sənə-

dən-sənəyə, gündən-günə, sübhədən ta gecəyə tək bizim qardaşlarımızın və övladlarımızın tərbiyə və təhsilə məşğul olub, onlardan cavan Cümhuriyyətimizə layiq əzmkar, sadıq, imanlı vətəndaş hazırlayacaqlar. Yeganə bir təşəkkür və mükafat müəlliminə [müəllimlərə] o olacaq ki, onların artıq zəhməti və məşəqqəti ilə vücuda gəlmiş cavanlar Cümhuriyyətimizin, vətənimizin çəmənlərində gül və bahar açdıqda fəxr edəcəkləridir.

(yenə var)

Adil xan Ziyadxan

AZƏRBAYCAN QOŞUNUNDA MƏSLƏK

Axirüləmr [nəhayət], qoşunumuzun piyada, süvari və topçu qisimlərindən bir hissəsi paytaxtımıza daxil olub, qışlalalarında [kazarmalarında] yerləşdilər. Bunu əhaliyə xəbər vermiş qəzetlər nədənsə süvarilərin miqdarını da müəyyən surətdə göstərib oxuculara bildirmişlər. Halbuki, heç bir məmləkətin mətbuatının qoşunun ədədi barəsində məlumat yazmaq haqqı yoxdur. Bu bir ümumi qanundur ki, buna Çindən başlamış, Amerikaya qədər tamam dünyanın mətbuatı tabe olur. Uzağa getmək nə lazımdır? Qafqazda, ümumən Bakıda, xüsusən ingilislərin nə kimi və nə miqdarda malik olduqları qüvvələrdən istər gürcü, istər erməni qəzetələrdən heç biri cüzi də olsa bir məlumat yazıb bilməmişdir. Həmçinin Azərbaycan mətbuatı da buna dair heç bir şey yazmamışdır. Zətan qoşunun miqdarına dair mətbuat idarələrinə heç bir məlumat verilməz. Təsədüfən verildiyi halda

da, ərkani-hərbdən [hərbi qərargahdan] izin hasil olmayınca, mətbuat səhifələrinə də yazılmıyır. Bu qətiyyətin məmnudur [qadağandır]. Bəzi kərə düşmənin casusları təğyiri-libas edib [başqa donu girib], qışlalara bir növ yol taparaq əsgərlərlə aşinalıq peyda edirlər. Casusluq fənn və məharətilə [bilik və bacarığıyla] xəritələri, planları, qoşunun miqdarını, məkanlarını öyrənib hökumətlərinə aparırlar. Böylə casuslar tutulur, vətənin ən böyük xainlərindən məhsus [hesab] olaraq hərbi təht-i-məhkəmələrinə [hərbi məhkəmələrin mühakiməsi altına] verilir. Sabiq rus qoşunları arasına təfriqəni [ayrılığı] həmin bu casuslar əli ilə salmışlardır.

Xaricdən gəlmə casuslarla bərabər, daxili casuslar da vardır ki, bunların törədə biləcək xata və bəlaları daha əşəddir [şiddətli, böyükdür]. Məşhur Myasoyedovun casusluğu vasitəsilə Rusiyanın başına nə bəlalər gəldi, bu hamıya məlumdur.

İştə, yeni hökumətimizin yeni qoşunlarını böylə tarixi səhv və xətalardan saxlamaq hər bir vicdan sahibi azərbaycanlının vəzifəyi-müqəddəsəsidir. Əhalinin hər təbəqə, hər sinfi çalışmalıdır ki, cavan əsgərlərimizin pozulmamış əxlaqı əvvəlki kimi salamatca qalsın. Hər fəsadçıya, hər xainə yol verilməsin ki, qışlalarda əsgərlərlə əlaqədar olsunlar. Azərbaycana müğayir [zidd] məsləklərlə cavan başları doldursunlar. Vətən düşməni olan fəsadfikirli qəzetələrə, partiyaçılara, təfriqəçilərə yol verilməsin. Xülasə, əsgərlərimizə əsgərlik, qeyrət, rəşadət və vətən müdafiəsindən başqa sair müzir [zərərli] təlimata ehtiyac yoxdur.

Bəzi tamahkar hökumətlər kimi qoşunumuzu sairələrin hüququna, torpağına

təcavüz etmək üçün yaratmadıq. Bərəkə [əksinə], öz istiqlalımızı, milliyyətimizi müdafiə etmək üçün yaratdıq. Əsgərimizin amalı və iqbali budur. Qeyrət və rəşadət kimi ali sifətləri bizim türklər ana südü ilə bərabər qəbul etmişlər. Çingizlər, teymurlar, ildırım, fatehlər təlimati-hərbiyyə [hərbi təlim] görməksizin iqlimləri [ölkələri, məmləkətləri] təsxir [zəbt] etmişlərdir. Napoleonlar, suvorovlar kimi məktəbi-hərbiyyələrdə oxumamışlardır. Odur ki, bizim əsgərlərə təlimati-hərbiyyə ilə bərabər övsafi-həmidə [yaxşı, bəyənilmiş xüsusiyyətlər], gözəl əxlaq təlimi vacibdir ki, bu da birinci dərəcədə zabitlərimizin vəzifəsidir. Lakin məəttəssüf [təəssüf ki], hal-hazırda Azərbaycanın kafi qədər zabitləri olmadığı üçün bir çox əcnəbi və xüsusən də rus zabitlərinə artıq ehtiyacı vardır.

Hərbiyyə naziri Mehmandarov həzrətləri buyurdular ki, rus zabitləri ancaq ən böyük məvaciblərə görə Azərbaycan xidmətlərini qəbul edirlər. Bundan görünür ki, Azərbaycan xidmətində bulunan rus zabitləri mənəviyyata deyil, maddiyyata səcdə edərək mənfəəti-şəxsiyyətlərini artıq mülahizə etmişlərdir. Bu kimi zabitlərin məsləyi Azərbaycan mənfəətinə olmayaraq, türklüyə deyil, rusluğa artıq mail olur [meyl edir].

Sübuta ehtiyacımız yoxdur. Qarabağın mərkəzində ingilis zabitlərinin yaptığı bir ziyafətə bir neçə Azərbaycanın zabitləri də dəvət olunmuşlardır. Adı bizə məlum olmayan bir şəxs tərəfindən təklif olunur ki, ziyafət əhli gələcək rus imperatoru (?) sağlığına sənaxan və badənuş olsun [sağlıq desin və badə içsin]. Təklif qəbul olunur. Musiqi dəstəsi “Xudaya, imperato-

ru saxla” ünvanlı rus marşı çaldığı halda Azərbaycan zabidləri də (zənnimcə Azərbaycan xidmətində bulunan rus zabidləri gərək olsun) dərhal ayağa qalxaraq ehtiramati-hərbiyyəni yerinə yetirirlər.

Təccüb deyilmi ki, Azərbaycan ölkəsində öylə bir hökmdara dua və sənə [mədh, tərifi] oxunur ki, onun yer üzündə adı var, özü yoxdur? Məgər ziyafətdəki zabidlər o qədər də şüurlarını itirmişlər ki, bu böyüklükdə bir aydın həqiqəti düşünməmişlərdir?

Bu macərə bizə sübut edir ki, bəzi əksinqilab fikirli zabidlər köhnə xəyallarından daşınmayıb, Rusiyanın sabiq mütləqiyyətini bəkləyirlər. Ziyafətdəki hərəkətləri ilə sübut etdilər, mövqeyi düşərsə bu məsləyin tərəfdarları cərgəsində bulunaçaqlar.

Bu nədir? Sabah bizi çalmaq üçün qoynumuzda ilanmı bəsləyiriz?

Bu macərəni Hərbiyyə Nəzarəti başlıbaşına buraxmayaraq təftiş etməli və Azərbaycan əleyhinə çalışanları da rədd etməlidir. Zira, bunların bugünkü mənfəətindən sabahkı ziyanları daha ağır olar. Əlavə, Azərbaycan zabidləri arasında məgər “zabidlər məhkəməsi” yoxdurmu ki, böylə müttəhim yoldaşları həman məhkəmə əli ilə cəzalandırınsınlar!

Əhəssil, zabidlərimiz erməni və gürcü zabidləri kimi mütəəssib [təəssübkeş] olmalıdırlar ki, əlləri altındaki əsgərlərimiz də öylə minval ilə [vaxt ötdükə] mütəəssiblənsinlər, tərbiyələnsinlər.

Azərbaycan qoşunu generalından başlanmış, saldatına qədər hamısı Azərbaycan vətənpərvərlik məsləki və hissiyatı ilə tərbiyələnməlidirlər.

Fərhad Ağazadə

İRANLILARA DAİR

Neçə sənələrdən bəri başlanmış Cahan müharibəsinin bərəkətindən bədbəxt İrənin fəqir camaatı və əkinəcək yerləri, bağçaları əcnəbi qoşunlarının ayaqları altında paymal olub [tapdalanıb] getməsi cəmi dünyaya məlum olsun gərək, zənnindəyəm. İrənin məzlum camaatı xaricilərin bu zalım cəfalarına tab gətirə bilmədiklərindən qeyri, bir yandan da İrənin zalım mülkədarlarının və müftəxor xanlarının zülüm-cəfalarına uğrayıb, ana-bacılarının və əhli-əyallarının əllərindən yapışib özgə dövlət şəhərlərinə fərar etməyə məcbur olmuşlar. Fərar edib də, şəhərin küçələrin[d]ə ismətli İrə xanımları və məsum İrənliləri balaları ayaqyalın, başıaçıq yolçuluqla məhv-nabud [məhv, yox] olub getməkdədirlər. Əcəba, bu fəqirlərə bir çarə arayan varmı? İndilikdə İrənlilərdən bir nəfər də olsun bu fəqirlərin nəfinə [xeyrinə] ərseyi-meydana [meydana, səhnəyə] qədəm qoyan bir kimsə yoxdur. Əcəba, bəs necə oldu Mart hadisəsindən qabaq ədalət, istiqlal və demokrat İrəniyan [İrənlilər] adı ilə bar-bar bağırən İrənlilər? Mərəmlərinə nail oldularmı və ya vətən və millətlərinə xidmət etməkdən yorulduqlarmı? Əfsuslar olsun, ey İrənin qəyur [qeyrətli, çalışqan] övladları, nə tez yoruldunuz? Fəqir və məzlum vətəndaşlarınıza çox xidmətlər etdinizmi? Məgər bu küçələrdə acından, soyuqdan tökülüb, məhv-nabud olan sizin qardaşlarınız və ana-bacılarınız deyilmi? Məgər Bakı və ətrafında 70 min yaşayan İrənlilər arasında neçə nəfər sahibi-hümmət yoxmu? Məgər İrəndən gələn sədaləri eşitməyirsinizmi ki, İrəndən məzlum vətəndaşları-

nız dad-fəryad ilə həzin-həzin sədalarını sizə yetirib deyirlər ki, ey Qafqazda yaşayan həmvətənan [həmvətənlər], İrəna çarə İrənda yaşayan İrənlilərdən gözləməməli. Fəqət İrəna çarə siz Qafqazda yaşayan İrənlilərdəndir. Haydi, qardaşlar, qəflət uyqusuna yatmaq zamanı deyil. Daha o zamanlar keçdi. Sizə nə oldu ki, şüküflənmiş [çiçəklənmiş, açılmış] gülləriniz bu tezliklə soldu? Hanı cəmiyyətləriniz, hanı xeyriyyətləriniz, hanı möhtaclara köməkçi idarələriniz? Hanı, bəs Mart hadisəsindən qabaq bolşeviklər zülmünün altında əzilə-əzilə, qorxa-qorxa işlədiyiniz işlər, qurduğunuz cəmiyyətlər? İmdi ki, əlhəmdülillah, o gördüyünüz zülümlər yox. O çəkdiyiniz zülümlər qəhrəman Azərbaycan ordularının hümmət və qeyrətləri sayəsində məhv-nabud olub getdi. Dəxi qorxmaq zamanı deyil, bəlkə işləmək zamanıdır. Haydi, gözlərimizdən qəflət yuxusunu silib, cavan Azərbaycan Hökumətindən köməklər diləyib, fəqir və məzlum vətəndaşlarımıza yardım edək ki, bəlkə bu köməklər sayəsində fəqir millətimizi sahilni-nicata çıxaraq.

Y. Ç. zadə

MƏTBUAT

Hökumət böhranı uzanmaqda, məmləkət hökumətsiz, başsız qalmaqdadır. Bu fənalıq nə qədər davam edəcəkdir və bunun səbəbi nədir? Müsəlman sosialistlərinin mürəvvici-əfkarı [fikirlərini yayan orqanı] olan “Zarya” qəzetəsi deyir ki:

“Böhranın ibtidasında [başlanğıcında] Məclisi-Məbusan fraksiyalarından bəziləri

bu qərara gəldilər ki, mərkəz ilə sol cinah ittifaqı yaparaq demokratik bir hökumət təşkil etməlidirlər. Sosialist, “Müsəvat”, “Əhrar” və Azlıqda qalan millətlər fraksiyaları arasında etilaf [uzlaşma] əmələ gəlib, Rəisi-vükəlalığa [Baş nazirliyə] Nəsimbəy Yusifbəyov intixab edildi [seçildi]. Bitərəflərlə “İttihad” fraksiyaları isə etilaf xaricində qaldılar. Rəisi-vükəla isə qabaqca müzakirə bitərəflərlə başladı. Üç həftə bitərəflərlə bisəmə [səmərsiz] müzakirətdə bulunaraq təkliflər etdi, tələblərini dinlədi. Fəqət ümumi bir lisan tapamırdı. Etilafa girən fraksiyalar arasında isə öylə mühüm bir itilaf yoxdu. Fəqət “Müsəvat”ın ikitərəfli siyasəti qoymayı müəyyən bir qərara gəlmək mümkün olsun. Bu gün müəyyən bir etilaf hasil olur, fəqət ertəsi gün pozulur. Biz mümkün olan qədər güzəştə getdik və “Müsəvat” ilə etilaf əmələ gəldi. Fəqət etilaf xaricində qalmış olan sağ cinah (“İttihad” ilə bitərəflər) “Müsəvat”ın üstünə düşərək hərc-mərc çıxarmaq, üsyan qaldırmaq və sairə kimi əngəl və maneələrlə təhdidə başladılar. Bunu da deməlidir ki, “Müsəvat”ın mütəəssib [təəssübkeş] mürtəce qismi də qaragürhün bu hərəkətlərinə hüsn-rəğbət göstərərək sosialistlərlə aranı qırıb, bitərəflərlə getməyi tələb edir.”

Bunlar sosialistlərin hökumətdə məsuliyətli yerlər tutmasından, nüfuzlarının artmasından qorxurlar. Çünki sosialistlər qüvvələndikdə işlərin üstü açılacaqdır.

“Ona görə də bu qara iş ustadları var qüvvələrini toplayaraq ümum nüfuzlular vasitəsilə hökumət böhranını uzatmağa çalışır və sosialistləri hökumətə buraxmamaq qəsdilə təhdidətdə bulunur, fitnələr buraxırlar.”

Sosialistlər lap əvvəldən demişlər və yenə deyirlər ki:

“Hamı qruplarla etilafa girmək olmaz. Ona görə də “Müsavət”in demokratik qismi iki şeydən birisini qəti surətdə intixab etməlidir: ya sollar, yəni sosialistlər, yaxud sağlarla etilafa girməlidirlər. Biz sosialistlər isə bəyan edirik ki, iş yenə də uzansa, biz sosialistlər müzakirəni davam etdirməkdən imtina edirik.”

“Müsavət” isə hökumət böhranının uzanması səbəbini və məqsədləri başqa yerdə arayır və təqsiri “Müsavət”in “mürtəce-mütəəssib” qismində deyil, müsəlman sosialistlərinin “milliyyətsizçi-nəzəriyyəçiləri” qismindən görür və sözünü isbat üçün Kabinə təşkili haqqındakı təşəbbüs və müzakirəni böylə təsvir edir:

“Xan Xoyski Kabinəsi istefasını qəbul edən gündən “Müsavət” firqəsi bilməcburiyyə Məclisi-Məbusanda möhkəm mərkəz yoxluğunu nəzərə alaraq yeni Kabinə təşkilini Məclisi-Məbusanda “İttihad”dan soldakı firqələrdən mürəkkəb [təşkil olunmuş] möhkəm bir mərkəzlə əsaslandırmaq istədi. Bitərəflər fraksiyası ilə etilafa girişməyi sosialistlərlə istədiyi qədər əsaslı və məcburi ədd [hesab] etməklə bərabər, firqəmiz o fraksiyaya dəxi bir qədər əhəmiyyət verirdi. Fraksiyalar arasında etilaf bu proqram üzərinə qurulmalı idi: Azərbaycan istiqlalının müdafiəsi, bilatəxir [dərhal] Məclis-Müəssisən dəvəti, idareyi-zəbtiyyənin [asayiş idarəsinin] sağlamlaşdırılması, bələdiyyə idarələrinin demokratlaşdırılması və zemstvo [yerli özünüidarə qurumları] təsisi və məmləkətin qüvayi-əsgəriyyəsinin təqviyəsi [hərbi gücünün artırılması] və sairə. Burada biz müsavətçilər iki ultimatumla

təsədüf etdik: birisi sosialistlərdən, digəri bitərəflərdən. Sosialistlər ultimatum təriqi [yolu] ilə tələb etdilər ki:

- 1) Nazirlərin yarısı sosialist olsun;
- 2) Rəisi-vükəla sosialist olsun;
- 3) Daxiliyyə Nəzarəti dəxi sosialistlərin əlində olsun.

Sosialistlərin bu təklifinə “Müsavət” böylə cavab verdi:

1) Rəisi-vükəlanı koalisiyaya girən ümum qruplar ümumi və əsasi etilaf ilə seçməlidirlər.

2) Nazir yerləri fraksiyalar arasında mütənasib qüva [qüvvələr] əsası ilə təqsim edilir [bölünür], fəqət Parlaman siyasi qrupları xaricində olub da, hökumətdə bulunması lazım və məmul görülmə zəvat [arzu edilən şəxslər] dəxi Kabinəyə dəvət edilə bilər. Böylə olan surətdə 24 məbusu olan “Müsavət” 3, amma 12 yeri olan sosialistlər 2 namizəd verirdi.

3) Nazirlər dəvəti Rəisi-vükəlanın ixtiyarıdır və bu məsələdə qruplar onunla etilafa gəlməlidirlər.”

“Müsavət”in bu təklifi üzərinə uzun müzakirədən sonra Sosialistlər, “Əhrar” və “Müsavət” fraksiyaları arasında etilaf hasil oldu. Senyoren Konvent iclasında “İttihad” firqəsindən başqa ümum fraksiyaların rızası ilə Yusifbəyli Nəsim bəy Baş vəzirliyə qeyd edildi, sonra müzakirə başlandı:

“Bitərəflər fraksiyası bir əvəzinə iki nazir yeri tələb etdilər. Həm də etilaf əsasına zidd olduğu halda, Daxiliyyə Nəzarətini də tələb etdilər. Sosialistlər dəxi Məσαι [Əmək] və Daxiliyyə naziri yerlərini istəyir, həm də tələblərini ultimatum kimi verirdi.”

Çox mübahisədən sonra, bitərəflər

əvvəlinci tələblərini geri götürərək indi də qəti surətdə tələb etdilər ki, Daxiliyyə naziri sosialist olmasın. Taktik və dövləti nöqtəyi-nəzərdən Daxiliyyə naziri vəzifəsini Rəisi-vükəla öz öhdəsinə alır.

“Adab [ədəb, ədəbli olmaq] tələb edər ki, buna etiraz olmasın. Fəqət əks çıxdı. Sosialistlər heç bir şeyə baxmayaraq, son qərarlarında israr etdilər.

Həmin son qərar isə Baş vəzir sosialist və Kabinədə əksəriyyət sosialist olsun deyə tələb edən qərarın məntiqi nəticəsi idi.

O zaman “Müsavət”in əks tələbi nəticəsində sosialistlər qərarlarını dəyişərək Sosialistlər İttifaqının həqiqi azərbaycançı yarısının əqli-səlim [məntiq] sahibi olub dövləti nöqtəyi-nəzər müdafiə etməsi sayəsində, Çurayev-Mikoyan Tətil Komissiyasına Məclisi-Məbusandan daha artıq meylə olan qism inadına rəğmən güzəştə getməyi və qeyri-məqbul tələblərdən vaz keçməyi təhti-qərara aldılar.

Görünür ki, axır zaman ittifaqın məsuliyyətsiz müxalifət həvəsiləri öz xətti-hərəkətlərini əyməyə və bununla da Sosialistlər İttifaqını ahəng və məntiqdən məhrum etməyə imkan tapmışlardır.

Bu surətlə işi təxirə salan zaryaçıların dedikləri kimi, “Müsavət”in “mürtəce-mütəəssib” qisminin nüfuz və təsiri deyil, məmləkətdən ziyadə firqə məqsədlərini düşünən zəif etiqaqlı Azərbaycan sosialistlərinin təzyiqidir ki, onun təsiri altında qeyri-mühüm məsələlərdə etilafı əsas qəbul edib də, anlaşılmayan ultimatum çıxaran sosialistlərlə koalisiyaya girməyi ümum firqəmizin arzusuna rəğmən qeyri-mümkün edir.

Binaəniyeh [ona görə], hökumət böh-

ranı davam edərsə təqsir “Zarya”nın dediyi kimi “Müsavət”in “mütəəssib-mürtəce” qismində deyil, bəlkə müsəlman sosialistlərinin “milliyyətsizçi-nəzəriyyəçilik” edən qismindədir.”

Biz bu məsələyə tam mənası ilə bitərəfanə baxmaqla bərabər, göstərərək ümum firqə və fraksiyalarımızın nəzərini daxildən, xaricdən, sağdan və soldan uzaqlanan tamah əllərinə cəlb edərək deyirik ki, həpiniz istinad etmək istədiyiniz və kəndinizi qəyyum və hami nişan verdiyiniz demokratiya sizdən söz güləşdirmək və nəzəriyyəçilik gözləməyir, iş və yenə iş gözləyir.

Camaatın bir qismini müdafiə namı ilə bütün kütləni başsız qoymaq heç vaxt, xüsusən indiki vəziyyət altında nə məqsədlə olsa da əfv ediləcək bir hərəkət deyildir.

BAKI XƏBƏRLƏRİ

Qalabəyi dəftərxanasının təftişi

Bakı qubernatorunun binagüzarlığına [sərəncamına] görə, bugünlərdə Bakı qalabəyisi [komendantı] dəftərxanasının təftişinə şüru olunacaqdır [başlanacaqdır]. Həmin təftişə məzkur [deyilən] dəftərxanada axır vaxtlar vüqaa gəlmiş olan bir çox sui-istemallar [sui-istifadələr] səbəb olmuşdur. Müfəttişliyə qubernator dəftərxanasının məhkəmə işləri şöbəsi müdiri F. A. Krijanovski təyin edilmişdir.

Cərimələr

- Balaxanı-Sabunçu qalabəyisinin binagüzarlığına görə, Bülbülə kəndi əhəlləri Haşim Məhəmməd oğlu, Şəfi Məhəmməd

məd oğlu, Gülməhəmməd Soltan oğlu, Səfər Şirməhəmməd oğlu, Sumbat Fərzəli oğlu, Haman Feyzulla oğlu və Əlihüseyn Əbdüləli oğlu müziri [zərərli] şəxslər olduqlarından, hər birisi bir ay müddətinə həbs edilmişlərdir.

- “Kaspi” şirkətinin prikazçiki Sadıq Yusifov icazəsiz olaraq uçaçılan tüfəng saxlamaqda müqəssir hesab edilərək, 200 manat cərimə edilmişdir. Cəriməni verə bilmədiyi halda iki həftə müddətinə həbsə alınacaqdır.

Öldürmək

Martin 31-də səhər saat 10 radələrində Şüvəlan kəndində Bakı əhli Hacı Məhəmməd həsən Cavadovun arvadı Xeyrənsə Qasım qızı tüfəng güllələri ilə öldürülmüşdür. Qatil məzkurənin [adı çəkilən qadının] ögey oğlu Hacı Rüstəm Hacı Məhəmməd oğlu tövqif [həbs] edilərək istintaqa göndərilmişdir.

Qarət

Balaxanski küçədə sükunət edən Əbdülislam bəy Hacinski təhərri [axtarış] polisəsi müdirinə məlum etmişdir ki, onun qulluqçusu Yevdokiya Pavlovna Alimaskina özü evdə olmadığı halda 60 min manatlıq ev müxəlləfatı [əşyası] oğurlamışdır. Təhərri polisəsi tərəfindən ittiqaz edilmiş [həyata keçirilmiş] olan tədbirlər nəticəsində qulluqçu tövqif edilmiş və malın bir hissəsi onda tapılmışdır. Qalan şeylər isə onun əri Yakovda tapılmışdır. Onlar hər ikisi həbsə alınmışlardır.

Oğurluğa qəsd

Aprelin 3-də, gecə saat 12-də Binəqədidə “Kaspi” şirkətinin mədəninə dörd

müsəlləh [silahlı] şəxs gəlib qayıq və qeyri şeylər oğurlamaq istəmişlərsə də, qarovulçu onlara mane olmuş və 6-cı uçaştokdan da qaradovoylar gəldikdə onlarla atışmışlardır. Bir qədər atışmadan sonra oğrular Biləcəri kəndinə qaçıb gizlənmişlərdir.

Mühazirə

Çaharşənbə günü aprelin 9-da saat 4-də Suraxanıda, “Narodni dom”da [Xalq evində] “Müsəvat” tərəfindən Əbdülvahab Məhəmmədzadə “Milliyyət və sosializm” barəsində leksiya oxuyacaqdır.

“Müsəvat”ın proqramına hüsn-rəğbət göstərən mütəəllim [şagird] və tələbələr-dən rica olunur ki, cümə günü aprel ayının 11-də “Müsəvat” idarəsində, Parlaman binasında saat 4-də vüqu bulacaq iclasa təşrif gətirsinlər.

Bir qaç mütəəllim [Bir neçə şagird]

DÖVLƏT QULLUQÇULARI İTTİFAQINDA

Aprelin 4-də Bakı Kazyonnaya Palatasının [Xəzinə Palatasının] binasında Hökumət Müəssisələri Xidmətçilərinin İttifaqı tərəfindən dəvət edilmiş olan nümayəndələr iclası vaqe olmuşdur [baş tutmuşdur]. İclasda məzkur [adı çəkilən] İttifaqın Həmkarlar İttifaqına daxil olması məsələsi müzakirə edilmişdir. Bir çox müzakirə və mübadileyi-əfkardan [fikir mübadiləsindən] sonra iclas zeyldəki [aşağıdakı] qətnaməni qəbul etmişdir:

“Hökumət müəssisələri xidmətçilərinin nümayəndələr iclası kəndi İttifaqının Həmkarlar İttifaqına mülhəq olmaması

[birləşməməsi] məsələsini müzakirə edərək böylə qərara gəldi ki, əvvəla Həmkarlar İttifaqı Şurası kəndisinin fəqət [ancaq, sadəcə] həmkarlar təşkilatını birləşdirib vəzifəsi bu yolda işləmək olduğunu nəzərə almayaraq, bütün iqtisadi işləri siyasi cəhətdən və fəqət bu nöqtəyi-nəzərdən olaraq həll etmək məqsədində bulunur və hətta siyasi işlərə qarışmağı və bu xüsusda olan bir çox məsələlərin kəndi tərəfindən müzakirə edilməsini doğru və qanuni zənn edir. Halbuki, bəzi həmkarlar İttifaqının böylə məsələlərlə qətiyyənlə əlaqədar olmayıb bu yolda çalışmaları doğru olmasa gərək. Hökumət Müəssisələri Xidmətçilərinin İttifaqı isə kəndi mövcudiyət və fəaliyyəti əsasını heç bir siyasi işə qarışmamaqdan ibarət bilib və bu məsələyə mənfi nəzərlə baxır.

İkincisi, Hökumət Müəssisələri Xidmətçilərinin İttifaqı bütün öz hərəkət və fəaliyyətində və üzvlərinin xidmət işlərində kəndi xidmətçilərini təzyiq etməklə onlardan bəhrədar olmaq [faydalanmaq] istəyən iş sahibləri ilə deyil, bəlkə bir hökumətlə əlaqədar ki, o da öz xidmətçilərini incitmək, onların zəhmətlərindən istifadə etməklə məqsədində bulunamaz.

Binəənileyh [ona görə], müzakirətdə bulunmaq tələbatn[in] əsasını müəyyən etmək və bilaxirə [sonra] İttifaqın qərar-dadlarını qövlədən feilə [sözədən işə] gətirmək, vəsilələr [vasitələr] axtarmaqdan ötrü ümumi bir lisan aramaq Hökumət Müəssisələri Xidmətçilərinin İttifaqına mühəvəvəl olunur [tapşırılır] və bu barədə ona lazımı ixtiyarat dəxi verilir. Bunu nəzərə alaraq nümayəndələr iclası Hökumət Müəssisələri Xidmətçiləri İttifaqının Həmkarlar

İttifaqı Şurasına daxil və mülhəq olmasını imkan xaricində bulur.”

AZƏRBAYCAN ZABİTANI ŞƏRƏFİNƏ TƏNTƏNƏLİ ZİYAFƏT

Bakıya varid olmuş [gəlmiş] Azərbaycan ordusu zabitanı [zabitləri] şərəfinə Şəhər tərəfindən aprelin 7-də Yay Klubunda qayət mütəntən [təntənəli] bir ziyafət verildi. Klubun mənzili başdan-başa xalılarla təzyin edilib [bəzənib], Azərbaycan bayraqları məclisə başqa bir zinət verirdi. Salonda 400 nəfər qonaq üçün süfrə hazırlanmışdı. Məclisdə Azərbaycan Hökuməti – başda Rəisi-vükəla [Baş nazir] Fətəli xan Xoyski həzrətləri, Parlaman üzvləri – başda Parlaman sədri Həsən bəy Ağayev həzrətləri, Azərbaycan zabitləri – başda Hərbiyyə naziri general Səməd bəy Mehmandarov həzrətləri, Azərbaycanda Dağıstan siyasi nümayəndəsi, Gürcüstan nümayəndəsi Kartsivadze, Ermənistan nümayəndəsi [Tiqran] Bekzadyan cənabları, Bakı əyanları – başda Hacı Zeynalabdin Tağıyev cənabları, uprava [Şəhər idarəsi] üzvləri – başda Şəhər qlavası İlyuşkin, Duma qlasniları – başda Qasım Qasimov cənabları, Bakı ziyalıları, Erməni Milli Komitəsi nümayəndələri, Parlaman fraksiyalarının liderləri, mətbuat nümayəndələri isbati-vücut [iştirak] edirdilər.

Saat 9 radələrində qonaqlar öz yerlərini tuturlar. Sədri-məclisdə [məclisin başında] Parlaman sədri Ağayev həzrətləri yanında Hərbiyyə naziri, bütün vəzirlər, Hacı Zeynalabdin Tağıyev və sair möhtə-

rəm zatlar əyləşmişlərdir.

Şəhər qlavası İlyuşkin müxtəsər bir nitqlə ziyafəti açaraq şərəflərinə ziyafət verilən Azərbaycan zabitanını və onun sərdarı [başçısı] Səməd bəy Mehmandarov cənablarını şəhər namından təbrik edərək böylə bir şərəfli bir ziyafəti açdığı ilə özünü bəxtiyar ədd [hesab] edərək, Duma sədri Qasım Qasimov cənablarını tamada təklif edir.

“Xahiş edirik” sədaları altında Qasimov cənabları ziyafəti feilən açaraq bir nitq iradıyla [nitq söyləməklə] əsgərimizi, zabitanımızı və onun möhtərəm qoca və təcrübəli sərdarı Səməd bəy Mehmandarov həzrətlərini alqışlarla istiqbal etməyi [qarşılamağı] təklif edir. Bütün məclis ayağa qalxaraq və ciddi surətdə zabitanı alqışlarlar.

Nəhayət yemək verilməyə başlayır və nitqlər sırası açılır. Tamada hər bir natiqin müərrəfliyini edir [hər bir natiqi təqdim edir].

İlk natiq Parlaman sədri Həsən bəy Ağayev cənabları uzun bir nitq irad edərək millətin ordusuz yaşaya bilməyəcəyini, ordu millətin ruhu olduğunu bəyanla zabitanı və Hərbiyyə naziri həzrətlərini Parlaman namından təbrik edir. Yenə məclis ayağa qalxır.

Sonra Hərbiyyə naziri bir nitq ilə təşəkkür edir, alqışlanır.

Bədəhu [ondan sonra], sıra ilə Gürcüstan nümayəndəsi, Ermənistan nümayəndəsi, Dağıstan nümayəndəsi, polyak nümayəndəsi, Erməni Milli Şurası nümayəndəsi və Parlaman üzvü Malxazyan nitqlər irad edərək, həpsi Qafqazya millətlərinin səadəti birləşməkdə və ittifaqda olduğunu zikr ilə Azərbaycan ordusunun zabita-

nını və bu ordunu təşkil edən Hərbiyyə nazirini təbrik və sağlıqlarına qədəh qalxızılar.

Hər bir natiqdən sonra hərbi musiqi dəstəsi tərənnümsaz olurdu.

Sonra Parlaman üzvlərindən Məhəmməd Əmin bəy Rəsulzadə, Qarabəyov, Ağamalıoğlu, Tsaxakaya, Molla Səlim [Axundzadə] cənabları nitqlər irad edirlər. Vəzirlər tərəfindən Məsai [Əmək] naziri Səfikürdlü cənabları, gürcülər tərəfindən Gürcüstanın hərbi nümayəndəsi təbrik edirlər. Nəhayət, məclisin tamadası Qasimov cənabları Rusiyanın həqiqi demokratiyası, Ermənistan, Gürcüstan, Dağıstan millətlərinin səadətlərinə, məclisdə isbatı-vücut etməyən Parlaman sədri Əlimərdan bəy Topçubaşov müməssili [nümayəndəsi] Həsən bəy Ağayev həzrətləri və Bakı əyanı qoca və möhtərəm Hacı Zeynalabdin Tağıyev cənablarının sağlığına qədəh qalxızır.

Cavab olaraq Hərbiyyə naziri Mehmandarov həzrətləri Şəhər Dumasına izhəri-təşəkkürlə Şəhər qlavasının və ziyafəti idarə edən Qasimov cənablarının sağlığına qədəh qalxızır.

Saat 12 radələrində məclis qapanır, şiddətli alqışlar içində Hərbiyyə nazirini müşayiət edirlər. Sonra qonaqlar da dağılmağa başlayırlar.

Burasını qeyd etməliyiz ki, bu ziyafətdə bizə ən artıq xoş gedən iki şey vardı:

Əvvəla, bu məclisdə şərab yox idi. Qədəh qaldırıldıqda müsafirlər şərbət içirdi. Saniyə [ikincisi] də, ziyafət başdan-ayağa Azərbaycan və xüsusən gənc ordumuza qarşı bir məhəbbət ilə dolu idi. Sözlərdə, hərəkətlərdə müşahidə etdiyimiz səmimiyyət bunu isbat edirdi.

BAKI QUBERNİYASINDA

Posta mövqiflərinin xarabalığı

Qaraməryəm, Kürdəmir, Nəmirli, Ərəbəbdülkərim, Petropavlovka mövqiflərinin posta vəzifədarı Timofey Konstantinoviç Pozanov Bakı qubernatoruna məlum edir ki, axır vaxtlar məzkur mövqiflər [deyilən stansiyalar] dairəsində hərc-mərclik və sonra türklərin hücumundan naşi [ötrü] həman yerlərdə, yəni Cavad və Göyçay uyezdələrində [qəzalarında] olan posta mövqifləri dağılıb qarət olunmuş və təmirat əşyası əhali tərəfindən aparılmışdır. O cümlədən, Nəmirli posta mövqifi dəxi qarət edilmiş, fəqət bir evi qalmışdı. İndi məlumat alınmışdır ki, evi dəxi söküb, taxtalarını qarət edirlər.

Məzkur mövqiflərin hökumətə mənfəəti olduğunu nəzərə alaraq, Pozanov qubernatordan rica edir ki, yuxarıda göstərilən kəndlərin yüzbaşılmasına mövqiflərin mühafizəsi xüsusunda əmr sadir olunsun [əmr göndərsin].

Yüzbaşidan şikayət

Şamaxı uyezdi [qəzası] Abdulyan uças-toku [sahəsi] Qulular kəndi əhilləri Əliməhəmməd Hacı Məhəmməd oğlu və Məşhədi Məhərrəm Kərbəlayi Zərbəli oğlu Bakı qubernatoruna bir ərizə ilə məlum edirlər ki, məzkur [deyilən] kəndin yüzbaşısı Hüseyin Kərbəlayi Mustafa oğlu təyin edildiyi gündən bu vaxta qədər kənd camaatına artıq dərəcə zülüm və əziyyət etməkdədir. Böylə ki, hər kəsdə artıq qaramal olduğunu bildikdə, tez onları özü üçün alıb pul verməyir. Şikayət edənləri neçə günlərlə həbsə alır. Bu günlərdə məzkur yüzbaşı 24 nəfər adamdan

6-7 yüz manatdan ziyadə pul almışdır. (Bunların siyahısı dəxi qubernatora təqdim edilmişdir.) Yüzbaşının bir çox fəna hərəkətlərini və camaatla pis rəftarının göstərərək tezliklə onun əzl edilməsini [işdən qovulmasını] rica edirlər.

—

Sayad Xızı kəndi [“Müsavat”] şöbəsi tərəfindən Mərkəzi Komitəyə zeyldəki bəratülqövl [aşağıdakı protokol] göndərilmişdir:

Düşənbə [bazar ertəsi] günü, mart ayının 31-də Sayad Xızı (Təzəkənd) qəryəsində [kəndində] keçmiş Mart faciəsində demokratik Azərbaycan fikri qurbanlarının istirahəti-ruhu üçün icra olunan ayini-tərhimdən [matəm mərasimindən] sonra Türk Ədəmi-Mərkəziyyət firqəsi “Müsavat”ın Sayad Xızı şöbəsinin idarəsində hazirun [hazır olan] kəndli əkinçilər o münasibətlə oxunan mühazirədən mütəəssir olaraq [təsirlənərək], zeyldəki qərara gəlirlər:

[1] 19-dan 24 yaşına qədər qanunən əsgərliyə mükəlləf [borclu] olan cavanların əsgəriyyət şərəfinə nail olacaqlarına bilqibtə [qibtə edərək], sairələrin də bu feyzdən məhrum qalmamaq üçün məhmayimkan [imkan daxilində] ümumi zabitan dəstəsi düzəltməklə demokratlarla bərabər, öz demokratik namusunu mühafizə üçün ümumiyyətlə məmləkət əhalisi təlimi-əsgəriyyət feyzi almasına müsaidə [icazə] verilməsi şöbə fraksiyonu vasitəsilə cavan hökumətimizdən istirham [xahiş] olsun.

2) Bakı qəzasına lahiq olmağımız [birləşməyimiz] üçün və miriyyəyə [hökumətə,

xəzinəyə məxsus ərazilərə] daxil olub da sabiqən [keçmişdə] öz xüsusi yerlərimiz olan alıncaq və seyfiyyələrimizin [yaylaqlarımızın] yenə bizə hürriyyət əliylə rədd olunmağı üçün [verilməsi üçün] Ərazi Vəzarəti-cəlliləsinə [cəllali Topraq Nazirliyinə] verdiyimiz ərizənin az bir zamanda Vəzarətdən izahat üçün Quba Ərazi Nəzarətinə göndərilib də şimdiyə kimi orada yatıb qalmağına etirazən sualnamə surətində mərkəzi idarəyə xəbər verib, qəzetlərə dərcini rica etmişdik. Orada bu vaxtadək yatıb qalmağı cayı-təəssüf [təəssüfə layiq] deyilmi?

1919 sənəsi 28 martda Sayad Xızı qəryəsinin şöbə üzvlərinin iclası vəqə olaraq zeyldəki [aşağıdakı] məsələlər müzakirə və həll edilmişdir:

1) Heyəti-idarə intixabı [idarə heyəti seçilməsi] və məhəllinin [yerinin] təyini. 1918 sentyabrında seçilmiş heyət eyni şəkildə qalır.

2) 18 kənddən ibarət 5 min nüfus [əhali] təxmin olunmuş işbu ictimaxanəmiz [icmamız] əhalisi üçün əqəllən [ən azından] bir bab məktəb güşadı [bir ədəd məktəb açılması] üçün Maarif Nəzarətinə; xüsusiyətlə bu sənələrdə əhəmiyyətli olan bir müalicəxana, məhmayi-imkan [imkan daxilində] hətta bir doktor müavin[i] nə qədər bu kəndlərin mərkəzində qoymaq üçün Səhhəti-Ümumiyyə Nəzarətinə; bəzən sənət ləvazimatı [iş alətləri] yoxluğundan bıkarçılığa məcbur qalan əkinçilik bəcarıqlı yoxsul əhalimiz üçün bərc təriqi [yolu] ilə ləvazimat sərəncamı üçün Ümuri-Xeyriyyə və Nafiə Nəzarətinə [Sosial Təminat Nazirliyinə] Mərkəzi Komitə vasitəsilə təşəbbüsatda bulunmaq ricasını, lüzum görüldüyü təqdirdə ayrı-ayrı müraciət-

namə təriqi ilə yazıb da Mərkəzi Komitəyə başqa məqami-aidinə [aidiyyətli quruma] vermək idarəyə həvalə olundu.

AZƏRBAYCANDA

Füqəraya

Şuşadan bizə yazırlar:

Novruz bayramı münasibətilə Şuşa Müsəlman Cəmiyyəti-Xeyriyyəsi əhalinin yoxsul təbəqəsinə 4050 arşın bəzzaziyyə malı [parça], 25 put səbzə, 8 put yarım çay, 35 girvənkə sabun, 65 put 30 girvənkə buğda (qovurğa üçün) və hər nəfərə 20 manat pul paylamışdır. Bütün müstəhəqlər [haqqı çatanlar] 2700 nəfər imişlər.

Bu əşyanı [şeyləri] əhali arasında təqsimə [paylamağa] Həmidə xanım Cavanşir və doktor Kərim bəy Mehmandarov cənabları çox səy etmişlərdir. Cəmiyyətin müvəffəqiyyətinə Qarabağ əsgəri valisi Xosrov Paşa bəy Sultanov cənabları dəxi artıq hümmət göstərmişlər.

Ərzi-hal

Quba uyezdi Ərşəli, Bəbəli və Sumaqova kəndləri camaatından Türk Ədəmi-mərkəziyyət “Müsavat” firqəsinin məlumat şöbəsinə zeyldəki ərzi-hal [aşağıdakı ərizə] təqdim edilmişdir:

“Biz sitəmdidələr [məzlumlar, haqsızlığa məruz qalanlar] Nikolayın məhv olmasına şad olduq. Haqqımız da var idi. Fəqət bu şadlığımız çox çəkmədi, qəmə mübəddəl oldu [çevrildi]. O zülümlər ki, biz avam camaatın başına gətirirlər, onlardan yüzdə birini yazsaq, yenə qurtarmaz. Hər halda dünya boş olmaz deyə sizi milli bir firqə və kəndçi tərəfdarı bildiyimizə binaən [bil-

diyimizdən ötrü] acizənə rica edirik ki, türklük və islamlıq adına bizə bir çarə edəsiniz.

Əvvəla, Dəvəçi mahalı Ərşəli kəndi əhli Zeynalabdin Nəcəf oğlu, Balabəy Ağabəy oğlunun yerini Mövlud əfəndi Əfəndizadə güclə tutub satıb özgəsinə. İndi həman yer sahibləri gedib onun yanına nə qədər yalvarıblar, heç bir əsər olmayıb. İndi naəlac qalıb hərəsi öz atını satıb bir danə beşaçılan tütəng almış və yerin üstündə oturmuşlar. Deyirlər ki, hərəkə yerin qırağına gəlsə atışacaqlar. Əgər bu günlərdə bunlara çarə olmasa, axırı məlumdur, nə olar.

İkinci, yüzbaşı Yarəli Məhəmmədbağır oğlu Ərşəli kəndinə gəlib hökm eyləyib ki, gərək 15 put arpa və 100 manat pul verəsiniz və filfövr [dərhal] bu şeyləri alıb aparmışdır.

Dəvəçi pristavının kazakı Heybət bəy Ərşəli kəndinə gəlib kəndin vəkili Gülhüseyn Allahyar oğlunu döyə-döyə atı üçün bir araba saman aparmağa məcbur etmişdir. Sonra, Gülhüseyn Dəvəçidə pristava şikayətə gedib, orada dəxi bir qədər kötək yeyəndən sonra kor-peşman qayıdıb kəndə.

Əsgərlik barəsində əgər istəyəsən yazasan, onda gərək bir kitab yazasan. Kim ki, varlıdır, pul verib öz oğlunu əsgərlikdən xilas eyləyir. Yazıq kasıb heç əsgərə düşməyə-düşməyə əsgər gedir. Belə ki, Sumaqova kəndinin əhli Nizam Qədəş oğlu, Musa Cabbar oğlu, Ağahüseyn Həsən oğlu hərəsi 3 min manat verib oğlanlarını əsgərlikdən qurtarıblar və Nəsir Əcəm oğlundan 700 manat, Babayar Tağı oğlundan 500 manat pul və bir xalça – bunları alan Sumaqova kəndi yüzbaşısı Mux-

tar Əfəndizadədir və yenə Xubyar Xudayar oğlundan qardaşını əsgərlikdən pozdurmaq üçün iki min manat Nikolay pulu və bir min manat bon pulu və bir danə yaxşı qoç Parlaman üzvü [Əfəndizadə] Həmdulla əfəndinin qardaşı Şəmsəddin Əfəndizadəyə vermişdir və yenə Sumaqova əhli Babacan Ağayar oğlunun bir danə öküzü olub, hansı ki, Sədrəddin əfəndi istəmişdi, fəqət özgə bir adam 4 min manat[a] istəyib və alıb aparmışdır. Ona görə də Sədrəddin əfəndi yüzbaşı Muxtar Əfəndiyev və Həmdulla əfəndinin oğlu Zəbihşah öküz sahibini gətirdib döydürmüşdür, sonra min doqquz manat alıb buraxmışlardır. Özünün başına at noxtası vurub 15 verst yolu gəzdiriblər.

Əgər bu qaydanı yazaq, qorxuruq iştibaha [şübhəyə] düşəsiniz. Hər halda müavinətinizi dilərik. Əgər istəyəsən özünüz biləsiniz, o vaxt Sumaqovadan Rüstəm Qədəş oğlu, Molla Nəqdi Şeyxəli oğlu, Sidqi Məhəmməd oğlu, Babacan Ağayar oğlu və Ərşəli kəndindən Gülhüseyn Allahyar oğlu, Zeynalabdin Nəcəf oğlu və Bəbəli kəndindən Əhməd Məhəmməd oğlunu çağıraraq soruşasınız.

İmzalar

GÜRCÜSTANDA

Gürcüstana ərzaq

Tiflisdən xəbər verirlər ki, Müttəfiqlər əqd edilən müahidənəməyə [imzalanan sazişə] görə, bu gün – martın 29-da Gürcüstan Hökuməti taxıl almağa başlayıb, 20 min put taxıl təhvil almışdır. Seşənbə [çərşənbə axşamı] günü taxılın başqa hissəsi alınıb, bu qərar üzrə Müttəfiqlər vəd

[olunan] taxılın qalanını da təyin edilən vaxtlarda verəcəklərdir.

Tomsonun övdəti [qayıması]

Öz ərkani-hərbi [hərbi qərarı] ilə Qarsa getmiş olan general Tomson Tiflisə qayıtmışdır.

Gürcüstan siyasi nümayəndəsi

Gürcüstan Xariciyyə naziri Kuban Hökumətindən məlumat almışdır ki, Gürcüstan Hökumətinin Kuban Hökuməti nəzdində siyasi nümayəndəsi olmasına mümaniət [maneçilik] yoxdur.

Soçi nahiyyəsində

Tiflisdə alınan mövsuq [etibarlı] məlumata görə, Soçi nahiyyəsi Könüllü ordu-dan təmizlənməkdədir.

Kaçaznuninin İrana əzimi

Ermənistan Hökuməti rəisi Kaçaznuni martın 29-da Tiflisdən İrana əzimət etmişdir [getmişdir].

Şəhər xidmətçiləri tətili

Tiflis Bələdiyyə İdarəsinin Sosial-demokrat fraksiyası tətillik Bələdiyyə İdarəsi xidmətçilərinin qulluqdan kənar edil-mələri qərarının öz əvvəlki qüvvəsində qalmasını və təzə xidmətçilər cəm etməyə başlamağı qəbul etmişdir.

Gürcüstan maliyyə işləri

Gürcüstandakı maliyyə böhranı o qədər şiddət etmişdir ki, uzun müddət ərzində məvacib almayan poçta-teleqraf xidmətçiləri məvacib hesabına olaraq poçta ilə göndərilən pulları özləri üçün götürürlər.

ERMƏNİSTANDA

Ermənistan Parlamanı

May ayında Ermənistanın təzə Parlamanına və zemstvo idarələrinə [yerli özü-nüidarə qurumlarına] intixablar [seçkilər] başlanacaqdır.

Nubar paşanın ianəsi

Poqos Nubar paşa öz sərmayəsindən Ermənistan aqları nəfinə [xeyrinə] bir milyon yarım ianə etmişdir.

ELANLAR

Mama Gövhər xanım

Hər gün naxoşları qəbul edir saat 9-dan 12-yə qədər. Adres: Armyanski küçədə, 13 nömrəli evdə, 1-ci mərtəbə. (Bu yaxınlarda orada xüsusi təvəllüdxana [doğum evi] açılacaqdır.) Telefon nömrə: 58-39.

5779

Doktor Ağahüseyn Kazımov

Gəlib naxoşları yenə qəbul etməyə başlayıbdır. Əmrəzi-daxiliyyə [daxili xəstəliklər]. Qəbul edir səhər saat 10-dan 11-ədək; axşam saat 5-dən 7-yədək. Ünvan: Parapet, Şəfi İbrahimovun evində 3-cü mərtəbə. Telefon: 86-27.

5780

Doktor Musa bəy Rəfiyev

Daxili əmrəzi [xəstəliklərə] düçar olan naxoşları qəbul etməyə başlamışdır. Səhər saat 9-11-ə kimi. Axşam saat 5-7-yə kimi. Ünvan: Armyanski, nömrə 15. Telefon 16-80.

b-37

Diş həkimi

M. B. Şternin

Naxoşları hər gün saat 9-dan 2-yədək, 4-dən 7-yədək qəbul edir. Dişləri ağrısız çəkir. Ünvan: Vorontsovski küçə, nömrə 22, Karantinni küçənin küncündə.

5735

Diş həkimi

Altmanın müalicəxanası

Şamaxinski küçə nömrə 20, 2[-ci] paralelni küçənin küncündə aptek ilə rubəru [üz-bəüz]. Telefon nömrə 18-73. Dişləri ağrısız çəkir və doldurur. Kauçuk və qızıl üzərində süni dişlər qayırır. Müsəlman xanımları ayrıca qəbul edir.

5783

Arvad diş həkimi

M. S. İdaşkina

Naxoşları qəbul edir səhər saat 9-dan axşam saat 6-ya kimi. Ünvan: Nikolayevski küçədə 25 nömrəli evdə. Telefon 32-41.

2629

Diş həkimi

S. M. Hamburq

Nikolayevski küçədə nömrə 29, Parlaman qarşısında. Telefon 5-96. Dişlərə və ağıza müalicə edir. Kauçuk və qızıl üzərində süni dişlər qayırır. Dişləri və kökləri ağrısız çıxarır. Qəbul edir səhər saat 9-dan 2-yə kimi; axşam saat 4-dən 7-yə kimi.

5767

Müvəqqəti müdir:

Hacıbəyli Üzeyir

QEYD VƏ ŞƏRHLƏR

Teleqraf xəbərləri

səh. 132. “Kral Albert”: 1909-1934-cü illərdə Belçika kralı olan I Albert nəzərdə tutulur.

“Exo de Pari” [L'Écho de Paris]: 1884-1944-cü illərdə Parisdə nəşr edilmiş gündəlik qəzet.

Sülh ətrafında

səh. 132. “Parisdə yeni Ümumrusiya Hökuməti təşkil edilmişdir.”: 1918-ci ilin axırlarında Parisdə yaradılan və 1919-cu ilin ortalarında öz fəaliyyətinə son verən Rus Siyasi Müşavirəsi [Русское политическое совещание] nəzərdə tutulur.

səh. 133. “Jurnal de Deba” (yaxud “Jurnal de Deba Politik e Literer”) [Journal des Débats Politiques et Littéraires]: 1789-1944-cü illərdə Parisdə fransız dilində nəşr edilən gündəlik qəzet.

Qəzetələrdən

səh. 134. “O. L.”: 1880-1920-ci illərdə Odessada nəşr edilən “Odesskiy listok” qəzeti nəzərdə tutulur.

Azərbaycan haqqında tarixi, ədəbi və siyasi məlumat

səh. 136. “Heute hat bei mir sich Seele und Liebe vereint...”: (Almanca) “Canımda bu gün can ilə canan birikibdir” misrası ilə başlayan bəndin tərciməsi.

“birikibdir”: bir olubdur, bir yerə cəm olubdur.

səh. 137. “Das Muttermal auf deinem Gesicht...”: (Almanca) “Bu dağın o üzündə” misrası ilə başlayan bəndin tərcüməsi.

“Bu torpağın təbii gözəlliyi, deyəsən, orada vücuda gələn musiqi, ədəbi və şairi

zətləri ruhlandırır.”: Belə başa düşülməlidir: “Bu torpağın təbii gözəlliyi sanki orada meydana çıxan musiqiçi, ədib və şairlərə ilham verir.”

səh. 138. “toz tutmuş”: qəzetdə “toz” yerinə “yüz” getmişdir.

“cüng”: əlyazması halında şeir dəftəri; cünglərdə adətən müxtəlif şairlərin şeirlərindən nümunələr toplanırdı.

səh. 139. “Hərgah, doğrudan da müsəlmanlar...”: belə başa düşülməlidir: “Əgər doğrudan da müsəlmandırlarsa...”

Azərbaycan qoşununda məslək

səh. 141. “Çingizlər, teymurlar, ildırımlar, fatehlər...”: Tarixin ən görkəmli sərkərdələri hesab olunan Monqol imperiyasının banisi Çingiz xan və Teymurilər dövlətinin banisi Əmir Teymur, Osmanlı padşahı İldırım Bayezid və İstanbulun fatehi olan Osmanlı sultanı II Məhməd nəzərdə tutulur.

“Napoleonlar, suvorovlar...”: Fransa imperatoru I Napoleon və rus sərkərdəsi Aleksandr Suvorov nəzərdə tutulur.

“Xudaya, imperatoru saxla”: 1833-1917-ci illərdə Rusiya imperiyasının dövlət himni olan “Boje, tsarya xrani” marşı nəzərdə tutulur.

Mətbuat

səh. 144. “Senyoren Konvent”: Qanunverici orqanda, siyasi partiyaların liderlərindən ibarət Şura.

Azərbaycan zabitanı şərəfinə təntənəli ziyafət

səh. 147. “Gürcüstan nümayəndəsi Kartsivadze”: qəzetdə “Kartsivadze” yerinə səhvən “Kortviladze” getmişdir.

Bakı quberniyasında

səh. 149. “Nəmirli”: qəzetdə bu ad təhrif edilmişdir.

Azərbaycanda

səh. 150. “Quba uyezdi Ərşəli, Bəbəli və Sumağova kəndləri...”: qəzetdə kəndlərin adı təhrif edilmişdir.

Cümə axşamı, 10 aprel 1919-cu il, nömrə 154

AZƏRBAYCAN

Gündəlik siyasi, ictimai, ədəbi, iqtisadi türk qəzetəsidir

İkinci sənəyi-dəvamiyyəsi. Pəncşənbə, 9 rəcəbül-mürəccəb sənə 1337. 10 nisan 1919 sənə.

Türk və İslamlaşma müfid məqalələrə səhifələrimiz açıqdır. Dərc olunmayan övraq iadə edilməz. Dərc edilən məqalənin mükafatını idarə təyin edir. Məhəlli-idarə: Bakı, Vorontsovski və Qubernski küçələrin küncündə 4 nömrəli evdə “Azərbaycan” idarəsi. Telefon nömrə 39-60. Tək nüsxəsi 1 manat.

Abunə şəraiti: Bakı üçün 1 aylığı 20 rublə, 2 aylığı 35 rublə, 3 aylığı 50 rublə. Qeyri şəhərlər üçün 1 aylığı 25 rublə, 2 aylığı 45 rublə, 3 aylığı 60 rublə. Elan fiatı: birinci səhifədə sətiri 4 rublə, axırını səhifədə sətiri 3 rublə, itən şeylər və yer axtaranlar üçün 2 rublə.

İNNA LİLLAHİ

VƏ İNNA İLEYHİ RACİUN

İsmayıl bəy və Tağı bəy Səfəraliyevlər öz sevgili qardaşı oğlu **Həsən bəy Səfəraliyevin** aprelin 8-də Tiflisdə bixəft vəfat etdiyini kamali-hüzn və təhəssürlə [böyük bir hüzn və kədər] öz qövm-əqrəbə və dost-aşnalarına məlum edirlər.

Mərhumun cənəzəsi bu gün aprelin 10-da Şaxski küçədə öz 25 nömrəli evlərindən Təzəpir məscidinə aparılacaqdır.

İNNA LİLLAHİ

VƏ İNNA İLEYHİ RACİUN

Ağa bəy, Əliisgəndər bəy Səfəraliyevlər öz sevgili əmisi oğlanları **Həsən bəy Səfəraliyevin** aprelin 8-də Tiflisdə bixəft vəfat etdiyini kamali-hüzn və təhəssürlə öz qövm-əqrəbə və dost-aşnalarına məlum edirlər.

Mərhumun cənəzəsi bu gün aprelin 10-da Şaxski küçədə öz 25 nömrəli evlərindən Təzəpir məscidinə aparılacaqdır.

İNNA LİLLAHİ

VƏ İNNA İLEYHİ RACİUN

Paşa və Həsən Dadaşovlar öz sevgili əmisi nəvəsi **Həsən bəy Səfəraliyevin**

aprelin 8-də Tiflisdə bixəft vəfat etdiyini kamali-hüzn və təhəssürlə öz qövm-əqrəbə və dost-aşnalarına məlum edirlər.

Mərhumun cənəzəsi bu gün aprelin 10-da Şaxski küçədə öz 25 nömrəli evlərindən Təzəpir məscidinə aparılacaqdır.

İNNA LİLLAHİ

VƏ İNNA İLEYHİ RACİUN

Əhmədli, Həsən, Əsəd Hacıyevlər öz sevgili arxadaşları **Həsən bəy Səfəraliyevin** aprelin 8-də Tiflisdə bixəft vəfat etdiyini kamali-hüzn və təhəssürlə öz qövm-əqrəbə və dost-aşnalarına məlum edirlər.

Mərhumun cənəzəsi bu gün aprelin 10-da Şaxski küçədə öz 25 nömrəli evlərindən Təzəpir məscidinə aparılacaqdır.

İNNA LİLLAHİ

VƏ İNNA İLEYHİ RACİUN

Məhəmməd bəy, Əli bəy, Hüseyin bəy Səfəraliyevlər öz sevgili qardaşları Həsən bəy Səfəraliyevin aprelin 8-də Tiflisdə bixəft vəfat etdiyini kamali-hüzn və təhəssürlə öz qövm-əqrəbə və dost-aşnalarına məlum edirlər.

Mərhumun cənəzəsi bu gün aprelin 10-da Şaxski küçədə öz 25 nömrəli evlərindən Təzəpir məscidinə aparılacaqdır.